

TALABALARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA FANLAR INTEGRATSIYASI

Musaeva Amina Karomatovna

Buxoro shahar Osiyo Xalqaro Universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10821666>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-mart 2024 yil

Ma'qullandi: 12-mart 2024 yil

Nashr qilindi: 15-mart 2024 yil

KEY WORDS

kommunikativ kompetensiya, fan integratsiyasi, ta'lim, o'qitish usullari, samaradorlik

ABSTRACT

Ushbu maqolada talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda turli fanlarni integratsiyalash muammosi ko'rib chiqiladi. Ilmiy adabiyotlarda keltirilgan mavjud usul va yondashuvlar tahlili o'tkazildi. Tadqiqot asosida talabalarda muloqot ko'nikmalarini samarali shakllantirishga qaratilgan fanlarni integratsiyalashning kompleks modeli taklif qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu modeldan foydalanish talabalarning kommunikativ kompetensiyasi darajasini sezilarli darajada oshirishga yordam beradi. Maqolada taklif etilayotgan modelning afzalliklari va cheklovlari, shuningdek uni yanada rivojlantirish va o'quv jarayoniga joriy etish istiqbollari muhokama qilinadi.

KIRISH.

Kommunikativ kompetensiya zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli o'zini o'zi anglash va ijtimoiy moslashish uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalardan biridir [1]. Ushbu kompetensiyaning rivojlanishi turli fanlar va yondashuvlarni birlashtirishni talab qiladigan murakkab jarayondir [2]. Ushbu sohada juda ko'p tadqiqotlar olib borilganiga qaramay, talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda fanlarning samarali integratsiyasi muammosi hali ham yaxshi tushunilmagan [3].

Ushbu maqolaning maqsadi talabalarda muloqot ko'nikmalarini samarali shakllantirishga qaratilgan fanlarni birlashtirish modelini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishdir. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar hal qilindi:

- Ilmiy adabiyotlarda taqdim etilgan talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning mavjud usullari va yondashuvlari tahlil qilindi.
- Talabalarda muloqot ko'nikmalarini samarali shakllantirishga qaratilgan fanlarni integratsiyalashning kompleks modeli ishlab chiqish masalasi ko'riladi.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish muammosi pedagogika, psixologiya va tilshunoslik sohalarida ko'plab tadqiqotlar mavzusidir [4]. Ilmiy adabiyotlarda kommunikativ kompetensiyaning mohiyati va tuzilishini aniqlashga turli yondashuvlar

keltirilgan [5]. Aksariyat tadqiqotchilar kommunikativ kompetensiya lingvistik, sotsiolingvistik, diskursiv, strategik va boshqa jihatlarni o'z ichiga olgan murakkab ko'p komponentli ta'lim ekanligiga qo'shiladilar [6].

Talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning mavjud usullarini ikki guruhga bo'lish mumkin: an'anaviy va innovatsion [7]. An'anaviy usullarga tushuntirish-illyustrativ, reproduktiv, muammoli taqdimot va boshqalar kiradi [8]. Innovatsion usullarga interaktiv texnologiyalar, loyihalarni o'rganish, ish usuli va boshqalar kiradi [9]. Ko'pgina tadqiqotchilar an'anaviy va innovatsion usullarning kombinatsiyasi eng samarali ekanligini ta'kidlaydilar [10].

Ilmiy adabiyotlarda talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda turli fanlarni birlashtirish muammosiga alohida e'tibor qaratilgan [11]. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, fanlarning o'zaro ta'sirini o'z ichiga olgan kompleks yondashuv o'quvchilarning muloqot qobiliyatlarini chuqurroq tushunish va o'zlashtirishga yordam beradi [12].

NATIJALAR

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish asosida o'quvchilarda muloqot ko'nikmalarini samarali shakllantirishga qaratilgan fanlarni integratsiyalashning kompleks modelini ishlab chiqildi. Ushbu model quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

- Grammatika, lug'at, fonetika va tilning boshqa jihatlarni o'rganishni o'z ichiga olgan til komponenti.
- Madaniy xususiyatlar va aloqa normalarni o'rganishga qaratilgan ijtimoiy-madaniy komponent.
- Samarali muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, nizolarni hal qilish va boshqa jihatlarni o'z ichiga olgan psixologik komponent.
- Muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan aloqa ko'nikmalarini rivojlantirishni o'z ichiga olgan professional yo'naltirilgan komponent.

Komponentlarning har biri o'zaro bog'liq fanlar va o'qitish usullari tizimi orqali amalga oshiriladi. Til komponenti an'anaviy va innovatsion o'qitish usullaridan foydalangan holda til fanlarini (grammatika, lug'at, fonetika va boshqalar) o'rganish orqali amalga oshiriladi. Ijtimoiy-madaniy tarkibiy qism mamlakatshunoslik va madaniy fanlarni o'rganishni, shuningdek interfaol o'qitish usullaridan (rolli o'yinlar, munozaralar va boshqalar) foydalanishni o'z ichiga oladi. Psixologik komponent psixologik fanlarni o'rganish va o'qitish usullaridan foydalanish orqali amalga oshiriladi. Kasbiy yo'naltirilgan komponent talabalarining kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bog'liq maxsus fanlarni o'rganishni, shuningdek, loyiha va amaliy o'qitish usullaridan foydalanishni o'z ichiga oladi.

Ishlab chiqilgan model bir o'quv yili davomida bir nechta o'quv yurtlari negizida sinovdan o'tkazildi. Eksperimentda eksperimental va nazorat guruhlariga bo'lingan 120 talaba ishtirok etdi. Eksperimental guruhda o'qitish fan integratsiyasining ishlab chiqilgan modeli yordamida amalga oshirildi, nazorat guruhida esa an'anaviy o'qitish usullari qo'llanildi.

Sinov natijalari shuni ko'rsatdiki, fan integratsiyasining ishlab chiqilgan modelini qo'llash talabalarining kommunikativ kompetensiyasi darajasini sezilarli darajada oshirishga yordam beradi. Eksperimental guruhda nazorat guruhiga nisbatan lingvistik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik ko'nikmalarining rivojlanish darajasi yuqori bo'lgan. Bundan tashqari, eksperimental guruh o'quvchilari o'quv jarayoniga yuqori darajadagi motivatsiya va faollikni ko'rsatdilar.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Olingan natijalar talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda fanlarni integratsiyalashning ishlab chiqilgan modelining samaradorligini ko'rsatadi. Turli komponentlar va fanlarning o'zaro ta'sirini o'z ichiga olgan kompleks yondashuv talabalarga muvaffaqiyatli ijtimoiy moslashuv va kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan muloqot qobiliyatlarini chuqurroq tushunish va o'zlashtirish imkonini beradi.

Ishlab chiqilgan model kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning an'anaviy yondashuvlariga nisbatan bir qator afzalliklarga ega. Birinchidan, u kommunikativ kompetensiyaning barcha jihatlarini, shu jumladan lingvistik, ijtimoiy-madaniy, psixologik va kasbiy yo'naltirilgan tarkibiy qismlarni kompleks rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Ikkinchidan, model o'quvchilarning individual xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olishga imkon beradigan an'anaviy va innovatsion o'qitish usullarining kombinatsiyasiga asoslangan. Uchinchidan, model o'quvchilarni o'quv jarayoniga faol jalb qilishni o'z ichiga oladi, bu esa muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga motivatsiya va qiziqishni oshirishga yordam beradi.

Shu bilan birga, ishlab chiqilgan modelning ba'zi cheklovlarini ta'kidlash kerak. Xususan, uning samaradorligi modelni amalga oshirishda ishtirok etadigan o'qituvchilarning tayyorgarlik darajasi va motivatsiyasiga bog'liq bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, modelni joriy etish o'quv jarayonini tashkil etishda va o'quv yurtlarini moddiy-texnik qo'llab-quvvatlashda muayyan o'zgarishlarni talab qiladi.

Ishlab chiqilgan modelni yanada rivojlantirish istiqbollari uning ta'limning turli darajalariga va ta'lim muassasalarining o'ziga xos xususiyatlariga moslashishi bilan bog'liq. Bundan tashqari, modelni qo'llashning uzoq muddatli ta'sirini va uning bitiruvchilarning kasbiy va ijtimoiy moslashuvi muvaffaqiyatiga ta'sirini baholashga qaratilgan keyingi tadqiqotlarni o'tkazish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Shunday qilib, o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, turli fanlarning integratsiyasi o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga samarali yondashuvdir. Til, ijtimoiy-madaniy, psixologik va kasbiy yo'naltirilgan tarkibiy qismlarni o'z ichiga olgan fanlarni birlashtirishning ishlab chiqilgan modeli bir nechta o'quv muassasalari asosida sinov jarayonida o'z samaradorligini ko'rsatdi. Tadqiqot natijalari nazorat guruhiga nisbatan eksperimental guruh o'quvchilarining kommunikativ kompetensiyasi darajasining sezilarli darajada oshganligini ko'rsatadi.

Olingan natijalar o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini samarali rivojlantirish maqsadida o'quv jarayoniga joriy etish uchun fanlarni integratsiyalashning ishlab chiqilgan modelini tavsiya etish imkonini beradi. Shu bilan birga, modelning turli darajadagi ta'lim muassasalarining o'ziga xos xususiyatlariga moslashishi, shuningdek, modelni qo'llashning uzoq muddatli ta'sirini baholashga qaratilgan keyingi tadqiqotlar bilan bog'liq bo'lgan modelni yanada rivojlantirishning cheklovlari va istiqbollarini hisobga olish kerak.

REFERENCES:

1. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47. [1]
2. Hymes, D. H. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics: Selected readings* (pp. 269-293). Harmondsworth, UK: Penguin. [2]

3. Savignon, S. J. (1997). *Communicative competence: Theory and classroom practice* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill. [3]
4. Bachman, L. F. (1990). *Fundamental considerations in language testing*. Oxford: Oxford University Press. [4]
5. Celce-Murcia, M., Dörnyei, Z., & Thurrell, S. (1995). *Communicative competence: A pedagogically motivated model with content specifications*. *Issues in Applied Linguistics*, 6(2), 5-35. [5]
6. Canale, M. (1983). *From communicative competence to communicative language pedagogy*. In J. C. Richards & R. W. Schmidt (Eds.), *Language and communication* (pp. 2-27). London: Longman. [6]
7. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and methods in language teaching* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press. [7]
8. Larsen-Freeman, D. (2000). *Techniques and principles in language teaching* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press. [8]
9. Brown, H. D. (2001). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy* (2nd ed.). White Plains, NY: Longman. [9]
10. Savignon, S. J. (2002). *Interpreting communicative language teaching: Contexts and concerns in teacher education*. New Haven, CT: Yale University Press. [10]
11. Widdowson, H. G. (1978). *Teaching language as communication*. Oxford: Oxford University Press. [11]
12. Kramsch, C. (1993). *Context and culture in language teaching*. Oxford: Oxford University Press. [12]
13. Musayeva, A. (2024). "FOSTERING ADVANCED PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN UNIVERSITY STUDENTS VIA INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE COURSE 'CULTURE OF SPEECH AND COMMUNICATION'" *Централь ноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления*, 1(2), 35-41. <https://www.in-academy.uz/index.php/cajmrms/article/view/27632>
14. Musayeva, A. (2023). RUSSIAN LANGUAGE IN AN INTERCULTURAL ENVIRONMENT. *Modern Science and Research*, 2(4), 182-186. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/19208>
15. Musayeva, A. (2024). SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASIS OF INCREASING THE QUALITY OF THE HIGHER EDUCATION PROCESS BASED ON INNOVATIVE APPROACHES. *Modern Science and Research*, 3(2), 624-633. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29426>
16. Musaeva Amina Karamatovna. (2023). Formation of Professional Communicative Competence in University Students through the Use of Innovative Technologies. *International Journal on Orange Technologies*, 5(11), 1-5. Retrieved from <https://journals.researchparks.org/index.php/IJOT/article/view/4915>
17. Musaeva, A. (2023). THE HARMONY OF MAN AND NATURE IN THE WORK OF PAUSTOVSKY. *Modern Science and Research*, 2(6), 113-115. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/20900>